

УДК 347.1:351.746.1:342.72/73

В.Н. Кубальський
ORCID: 0000-0001-6127-5786

ПРОБЛЕМА БАЛАНСУ МІЖ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ДОТРИМАННЯМ ОСНОВОПОЛОЖНИХ ПРАВ І СВОБОД

У статті проаналізовано проблему пошуку справедливого та розумного балансу між забезпеченням національної безпеки та дотриманням основоположних прав і свобод людини і громадянина. Зазначається, що будь-які обмеження прав людини в інтересах національної безпеки мають бути встановлені законом, переслідувати законну мету та бути суворо пропорційними до наявної загрози. Окрему увагу приділено встановленню сутності терміну «баланс».

Забезпечення національної безпеки навіть в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну не повинно призводити до ігнорування основоположних прав та свобод. Завдання держави полягає в тому, щоб знайти розумний та пропорційний баланс, при якому заходи безпеки застосовуються з мінімально можливим обмеженням прав і свобод та з дотриманням всіх правових процедур і під судовим контролем.

У статті зазначається, що ідеологічним підґрунтям правової політики у цій сфері є сукупність правових цінностей, що домінують у державі та суспільстві на конкретному історичному етапі розвитку. Цілком очевидно, що надмірні обмеження прав і свобод людини можуть підірвати легітимність та стабільність держави. Важливу роль в такій ситуації відіграють суди, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, правозахисні організації тощо, які можуть та вправі контролювати дії держави, її правоохоронних органів та забезпечувати дотримання розумного і справедливого балансу між забезпеченням національної безпеки та дотриманням основоположних прав і свобод людини. Слід врахувати наявність відповідних законодавчих гарантій недопустимості різноманітних зловживань при обмеженні прав і свобод людини в інтересах національної безпеки. Зроблено висновок про те, що визначення розумного і справедливого балансу між забезпеченням національної безпеки та основоположних прав і свобод людини і громадянина потребує більш детального законодавчого врегулювання цієї проблеми та постійного контролю судів та інститутів громадянського суспільства.

Ключові слова: *основоположні права і свободи, національна безпека, інтереси національної безпеки, публічні інтереси, баланс, обмеження прав і свобод, держава, тероризм, суверенітет.*

DOI 10.34079/2518-1319-2025-15-30-117-125

Постановка проблеми. У часи, коли Україна відстоює право на свободу та гідність, існує реальна загроза національній безпеці – загроза втрати державного суверенітету в умовах війни. На шляху до утвердження правової держави в Україні необхідним є забезпечення розумного та справедливого балансу між інтересами держави та індивіда – національною безпекою та дотриманням основоположних прав і свобод людини. В умовах війни заходи забезпечення національної безпеки можуть впливати на права людини, такі як право на приватність, свободу пересування, свободу слова та інші фундаментальні права і свободи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему розумного і справедливого балансу між забезпеченням національної безпеки та дотриманням основоположних прав і свобод в різноманітних аспектах досліджували такі науковці як І. Доронін, О. Дуфенюк,

А. Манжула, А. Мацола, А. Мерник, М. Савчин, О. Сокуренько, Б. Фасій, О. Щербанюк та інші.

Метою статті є аналіз проблеми балансу між забезпеченням національної безпеки та дотриманням основоположних прав і свобод людини як об'єктів правового захисту.

Виклад основного матеріалу. Права людини та національна безпека є взаємопов'язаними категоріями. Так, з одного боку, деякі права людини можуть бути обмеженими для захисту національної безпеки, а з іншого – національна безпека спрямована на якісну охорону і захист прав і свобод людини і громадянина. Варто наголосити, що права і свободи людини є одними з найважливіших об'єктів національної безпеки України (Наливайко та Братішко, 2021, с. 34).

О. Рогач звертає увагу на те, що встановлення обмежень прав і свобод людини на певному етапі розвитку держави є необхідністю, яка запроваджується з метою балансування інтересів, досягнення компромісу між державними інтересами (основи конституційного ладу, суверенітет, незалежність, територіальна цілісність, національна, державна безпека, громадський порядок), суспільними інтересами (свобода слова, свобода віросповідань, забезпечення здоров'я і моральності населення; охорона навколишнього природного середовища, економічна та інформаційна безпека тощо) та правами і свободами людини (Рогач, 2011, с. 139).

Обмеження прав та свобод людини є необхідною складовою правової системи будь-якої держави та сучасного суспільства, що об'єктивно зумовлює його законодавче врегулювання та створення окремого інституту права міжгалузевого характеру (Мерник, 2023, с. 74). Механізм та порядок обмеження прав виходить із положень Загальної декларації прав людини, конкретизується практикою Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Такий механізм має назву – трикутника правомірності обмеження прав людини. На його основі ґрунтується діяльність самого Європейського суду, національних судів та здійснюється правомірне обмеження прав людини. Зазначений механізм складається з трьох обов'язкових елементів: 1) законність обмеження, тобто наявність у національному законодавстві держави підстави такого обмеження права; 2) правомірна мета – захист, забезпечення та реалізація прав та інтересів інших осіб, суспільства, національної безпеки та інші цілі, що в основному також передбачені законодавством; 3) необхідність у демократичному суспільстві, тобто неможливість вирішити ситуацію по-іншому без таких обмежень, а також досягнення пропорційності при обмеженні права однієї особи та захисті прав інших осіб (Мерник, 2023, с. 85).

На думку О. Дуфенюк, незважаючи на плюралізм правових механізмів забезпечення балансу приватних та публічних інтересів у сфері кримінального правосуддя, треба зауважити, що в академічних колах він доволі часто асоціюється *sensu stricto* з пропорційністю, яка, нагадаємо, полягає в обмеженні дискреції правоохоронних органів та імперативному обов'язку застосовувати тільки такі заходи і засоби, які вкрай необхідні у демократичному суспільстві. Такий концептуальний підхід сформував основу для визнання балансу інтересів базовим принципом ЄСПЛ, що реалізується через апелювання до концептів «розумна пропорційність», «необхідна рівновага», «пропорційність тягаря», «непропорційне втручання», «справедливий баланс» (Дуфенюк, 2023, с. 221-222).

Для уніфікації підходів до верифікації справедливості балансування інтересів у конкретній справі було впроваджено добре відомий тест пропорційності, зміст якого komponується критеріями: (1) належності або доречності (відповідності, придатності обраних засобів меті уряду); (2) необхідності (вибір з усіх придатних засобів такої форми втручання/обмежень приватних інтересів, коли інші, менш обтяжливі форми втручання, будуть неефективними для досягнення цілей, «необхідних у демократичному суспільстві»); (3) розумності або пропорційності у вузькому значенні (ретельного зважування конфліктних інтересів, балансування між суспільним та приватним

інтересами в такий спосіб, щоби використані засоби були пропорційними очікуваним результатам, шкода приватній особі пропорційна вигоді уряду щодо досягнення поставленої мети) (Дуфенюк, 2023, с. 222-223).

Кримінально-правова політика України в умовах війни й у післявоєнний період має розглядатися як системний компонент загальної безпекової стратегії держави. Її ефективність визначатиметься здатністю забезпечити одночасно захист суверенітету, зміцнення верховенства права та гарантії прав людини. Саме такий баланс визначає перспективи подальшої правової європеїзації українського кримінального законодавства та інтеграції до єдиного європейського правового простору (Мацола, 2025, с. 146). По суті йдеться про баланс приватних і публічних інтересів.

Як справедливо зазначає А. Андрушко, термін «баланс» слід розглядати як узагальнену комплексну категорію, яка не може бути обмеженою відображенням лише одного аспекту – інтересу, права чи обов'язку та інших явищ, тому його архітектоніка асоціюється зі стійкістю, упорядкованістю та рівновагою у праві в цілому. Його слід розуміти як рівновагу взаємодіючих понять, процесів, правовідносин, що забезпечують стійкість правової системи загалом (Андрушко, 2015, с. 115).

Якщо розглянути баланс інтересів індивіда та держави у сфері захисту персональних даних, варто зазначити, що стаття 5 (1) Директиви 2002/58/ ЄС «Про обробку персональних даних та захист таємниці у секторі електронних комунікацій» визначає, що національні положення мають заборонити прослуховування, запис та інші види перехоплення чи спостереження за приватним спілкуванням та пов'язаними даними осіб, за винятком випадків, коли наявна добровільна згода цих осіб або державам це дозволено на підставі статті 15 (1) Директиви. Стаття 15 (1) Директиви дозволяє державам виходити з-під обмежень, накладених статтею 5 (1), коли це необхідний, належний і пропорційний у демократичному суспільстві крок для забезпечення національної безпеки, оборони, громадського порядку, а також запобігання, розслідування, виявлення та переслідування за кримінальні правопорушення або несанкціоноване використання електронних систем зв'язку. Суд Європейського Союзу безапеляційно вказав, що перелік винятків, визначених статтею 15 (1) Директиви, є вичерпним. Проте цей перелік має внутрішню ієрархію, адже кожна мета (з перелічених у цій статті) має більш або менш вагоме значення. Наприклад, захист національної безпеки має більш вагоме значення, аніж захист громадської безпеки чи навіть протидія злочинам (Агенція Європейського Союзу з питань основоположних прав та Рада Європи – Європейський суд з прав людини).

Особливістю кримінально-правової політики під час воєнного стану є балансування між безпекою і свободою (Мацола, 2025, с. 146). Наприклад, потреба ефективно протидії тероризму внесла суттєві корективи у баланс приватних і публічних інтересів у кримінальному провадженні багатьох демократичних країн (Дуфенюк, 2023, с. 228). Деякі утилітаристи взагалі наполягали на тому, що втручання у приватну сферу, аж до застосування тортур і катування заради запобігання терористичним атакам, є допустимим. У цій новій ері загроз тероризму відбувається переосмислення змісту фундаментальних прав людини, в яких саме «людська безпека» постулюється найважливішим правом. Такий орієнтований на безпеку дискурс стає загрозливим, адже «спокуслива метафора балансу» може переформатувати положення ЄКПЛ та інші зобов'язання, «якщо достатньо голосно волатимуть» зацікавлені особи (Bronitt, 2008, с. 67, 69–71). Б. Фасій слушно підкреслює, що «конфлікт між національною безпекою та правами людини є складним і багатогранним питанням, яке потребує як правової визначеності, так і постійного моніторингу з боку судової системи та громадянського суспільства» (Фасій, 2024, с. 117).

Як слушно зазначає Михайло Савчин, «питання ієрархії цінностей вирішується у рамках поліваріантності юридичної аргументації і, залежно від ситуації, суд застосовує

або ієрархію цінностей, або балансування, або певним чином поєднує ці підходи» (Савчин, 2024, с. 114).

Поняття «національна безпека», яке визначене в Законі України «Про національну безпеку України», є основою поняття «інтереси національної безпеки», яке може використовуватись при обмеженні прав і свобод. Згідно положень статей 32, 34, 36, 39 Конституції України передбачається обмеження прав і свобод, зокрема, в інтересах національної безпеки. Так, кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку (стаття 34 Конституції України).

В ухвалі про відмову у відкритті касаційного провадження від 05 січня 2023 року у справі № 991/5572/22 Верховний Суд сформулював такі висновки: «Суд враховує, що національна безпека – це складне поняття, яке охоплює собою стан мирного та стабільного існування держави та її інститутів, а також стан відсутності реальних екзистенційних загроз у сфері суспільно-управлінських та міждержавних відносин. Загроза національній безпеці означає, зокрема, наявність ризиків державному суверенітету, конституційному ладу та територіальній цілісності країни, що може зумовити припинення існування країни або її частини. Рішення, які приймаються державою у випадку існування реальних загроз національній безпеці у визначених законом випадках є юридичною підставою для втручання та/або обмеження, зокрема, права власності, права на приватність, право на доступ до інформації та свободи слова. Існування реальних загроз національній безпеці може виступати критерієм правомірності певного відступу держави від загальних правил (підходів), які стосуються дії закону в часі, дотримання принципу законності, принципів змагальності та рівності учасників судового процесу, обов'язковості виконання судового рішення, а також може обмежувати свободу суддівського розсуду (дискреції). Головними критеріями (принципами, мірилами) визначення правомірності застосування принципу національної безпеки для прийняття рішень суб'єктами владних повноважень є: справедливість (моральність), гуманність, пропорційність, наявність легітимної мети та безальтернативність» (Касаційний адміністративний суд Верховного Суду, 2023).

Аналіз «воєнних новел» щодо кримінального провадження, на думку І. Гловюк та В. Завтура, свідчать про такі тенденції у процесуальних змінах: обмеження основних процесуальних гарантій та суттєвий дисбаланс з ухилом на забезпечення саме публічного інтересу та його явне превалювання у цій нормативній регламентації (Федорів, 2022). Нагадаємо, що спільним у реагуванні на всі мегавиклики у сфері безпеки (тероризм та організована транснаціональна злочинність, кіберзагрози, пандемія, війна) є потреба впровадження більш жорстких, обмежувальних заходів, переваги публічних інтересів (Дуфенюк, 2023, с. 299). При цьому у абзаці 4 п. 1 Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021, слушно підкреслюється, що «у кризових ситуаціях ризику непропорційного обмеження прав і свобод людини зростають, що потребує особливого контролю з боку суспільства» (Указ Президента України № 119/2021, 2021).

Як зазначено в п. 4 Звіту про демократичний контроль за діяльністю служб безпеки, схваленого Європейською комісією за демократію через право, служби безпеки мають схильність до зловживання владою. Суб'єктивність і гнучкість поняття «національна безпека» в поєднанні з його життєво важливим значенням для держави означають, що уряди мають широкий простір для маневру в цій сфері. Вони можуть бути схильні використовувати служби безпеки для досягнення незаконних цілей. Тому необхідно створити механізми для запобігання політичному зловживанню, забезпечуючи при цьому ефективне управління агентствами. Як зазначено в п. 2 зазначеного Звіту Служби

безпеки за своєю природою порушують права особи. Тому надзвичайно важливо, щоб існували як внутрішні, так і зовнішні обмеження їхньої діяльності (European commission for democracy through law (Venice Commission), 2015, с. 4).

Одна з головних проблем, з якою стикаються правоохоронні органи, полягає у забезпеченні балансу між заходами безпеки і дотриманням прав людини. У боротьбі з тероризмом та іншими загрозами СБУ повинна використовувати пропорційні заходи, які мінімізують можливий вплив на права і свободи громадян. Це включає забезпечення законності, прозорості та відповідності дій СБУ міжнародним стандартам прав людини (Манжула та Сокурєнко, 2024, с. 228).

Головний обов'язок Української держави – це утвердження та забезпечення прав і свобод людини. Цей імператив зазнав фіаско в умовах російсько-української війни. Не вдалося захистити фундаментальні державні цінності, як то конституційний лад, суверенітет, територіальну цілісність і недоторканність, і, як результат – брутальне порушення окупантами прав і свобод громадян України (Кваша, 2022, с. 26).

На тлі загрози втрати державного суверенітету існують тенденції сакралізації держави. В таких умовах іноді безумовний пріоритет віддається суверенітету держав, а не захисту прав і свобод людини. В будь-якому випадку права і свободи людини не повинні стати ілюзорними у контексті війни в Україні. Варто навести п. 17 висновку М. Савчина в якості *amicus curiae* на запит судді Конституційного Суду України В.В. Лемака № 359-005-16/3375 щодо конституційної скарги Сергія Гнезділова стосовно конституційності статті 176 Кримінального процесуального кодексу України. У цьому пункті зазначалось, зокрема, що основними конкуруючими конституційними цінностями у цій справі є обороноздатність України та індивідуальна свобода. За звичайних умов, для конституційного лібералізму захист індивідуальної свободи є пріоритетом. Однак акценти зміщуються в умовах екстраординарних обставин (Савчин, 2025, с. 7).

Б. Фасій слушно звертає увагу на те, що «у випадках, коли спостерігається тенденція до надмірного використання заходів безпеки на шкоду правам і свободам громадян, це в свою чергу може призвести до поступової деградації демократичних цінностей та верховенства права. Застосування суворих заходів без належного контролю може спричинити ерозію правової держави, де права людини мають бути першочерговими. Це підкреслює важливість інституційного нагляду та правового захисту з боку судів, омбудсменів та правозахисних організацій, які можуть стримувати потенційні порушення та забезпечувати правовий баланс у контексті загроз безпеці» (Фасій, 2024, с. 117).

Висновки. Будь-які обмеження прав людини в інтересах національної безпеки мають бути встановлені законом, переслідувати законну мету та бути суворо пропорційними до наявної загрози. Забезпечення національної безпеки навіть в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну не повинно призводити до ігнорування основоположних прав та свобод. Завдання держави полягає в тому, щоб знайти розумний та пропорційний баланс, при якому заходи безпеки застосовуються з мінімально можливим обмеженням прав і свобод, з дотриманням всіх правових процедур і під судовим контролем. Визначення розумного і справедливого балансу між забезпеченням національної безпеки та основоположних прав і свобод людини і громадянина потребує більш детального законодавчого врегулювання цієї проблеми і постійного контролю судів та інститутів громадянського суспільства.

Згідно частини 2 статті 3 Конституції України «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави». Наведене вимагає встановлення пріоритету прав і свобод людини і громадянина та їх захисту при одночасному врахуванні законних інтересів держави, зокрема, у сфері національної безпеки. Ідеологічним підґрунтям правової політики у цій сфері є сукупність правових цінностей, що домінують у державі

та суспільстві на конкретному історичному етапі розвитку. Цілком очевидно, що надмірні обмеження прав і свобод людини можуть підірвати легітимність та стабільність держави. Важливу роль в такій ситуації відіграють суди, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, правозахисні організації та інші інституції, які повинні сприяти дотриманню розумного і справедливого балансу між забезпеченням національної безпеки та дотриманням основоположних прав і свобод людини і громадянина. Слід врахувати наявність відповідних законодавчих гарантій недопустимості різноманітних зловживань при обмеженні прав і свобод людини в інтересах національної безпеки.

Бібліографічний список

- Агенція Європейського Союзу з питань основоположних прав та Рада Європи – Європейський суд з прав людини, 2020. *Посібник з європейського права у сфері захисту персональних даних*. К.: К.І.С., 2020. 432 с. [онлайн] Доступно: <https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Handbook_data_protection_UKR> Автор дає посилання на посібник, в якому не можна прочитати ні статтю 5, на статтю 15!!!! Це посібник, в якому
- Андрушко, А.В., 2015. «Баланс інтересів»: експлікація поняття в контексті трудового права. *Університетські наукові записки*, 1. сс. 109–119. [онлайн] Доступно: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2015_1_11> [Дата звернення 1 грудня 2025].
- Дуфенюк, О.М., 2023. *Концептуальна модель балансу в кримінальному провадженні: інституційний, правозастосовний, особистісний рівні*. Доктор наук. Дисертація. Львівський державний університет внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України. 568 с.
- Касаційний адміністративний суд Верховного Суду, 2023. Ухвала Верховного Суду від 5 січня 2023 року у справі № 991/5572/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень* [онлайн]. Доступно: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/108273593>>
- Кваша, О.О., 2022. Родовий об'єкт злочинів розділу I Особливої частини Кримінального кодексу України: держава & національна безпека. *Право України*, 11. сс. 24-36. DOI 10.33498/юощ-2022-11-024
- Манжула, А.А. та Сокурєнко, О.А., 2024. Права людини і національна безпека як об'єкт правового захисту у контексті діяльності Служби безпеки України. *Юридичний науковий електронний журнал*, 6. сс. 227-229. DOI 10.32782/2524-0374/2024-6/55
- Мацола, А.А., 2025. Кримінально-правова політика України в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, серія ПРАВО, 91: частина 4. сс. 140-147. DOI 10.24144/2307-3322.2025.91.4.18
- Мерник, А.М., 2023. *Обмеження прав людини в умовах особливих правових режимів: загальнотеоретичні аспекти*. Доктор наук. Дисертація. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого.
- Наливайко О. та Братішко Н., 2021. Права людини як об'єкт національної безпеки України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*, 2. сс. 31–36. DOI 10.31733/2078-3566-2021-2-31-36
- Рогач, О.Я., 2011. *Зловживання правом: теоретико-правове дослідження: монографія*. Ужгород: Ліра.
- Савчин, М.В., 2024. Чесноти і цінності у праві та їх вплив на конституцію. *Право України*, 1, сс. 108-128. DOI 10.33498/юощ-2024-01-108
- Савчин, М.В., 2025. Висновок в якості amicus curiae на запит судді Конституційного Суду України В.В. Лемака № 359-005-16/3375 щодо конституційної скарги Сергія Гнезділова щодо конституційності статті 176 (8) Кримінального процесуального кодексу України. [онлайн] Доступно: <https://www.academia.edu/144830186/Ac_Gnezdilov>.

- Указ Президента України Про Національну стратегію у сфері прав людини, від 24 березня 2021 року № 119/2021. *Верховна Рада України* [онлайн]. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text>> .
- Фасій, Б., 2024. Національна безпека і права людини: баланс між свободою та захистом. *Національні інтереси України*, 4. сс. 112-118. DOI 10.52058/3041-1793-2024-4(4)-112-118
- Федорів, В., 2022. Які нові можливості з'являються у досудового розслідування під час воєнного стану? У рамках вебінару ААУ Ірина Гловюк та Віктор Завтур поділились своїми думками стосовно воєнних оновлень у КПК. *Закон і бізнес*. 16.05.2022. [онлайн] Доступно: <<https://bizib.com.ua/ua/151432.html>>.
- Bronitt, S., 2008. *Balancing Security and Liberty: Critical Perspectives on Terrorism Law Reform*. С. 65–83. DOI: 10.22459/FPWT.07.2008.05. [online] Available at: <https://www.researchgate.net/publication/335656955_Balancing_Security_and_Liberty_Critical_Perspectives_on_Terrorism_Law_Reform> .
- European commission for democracy through law (Venice Commission), 2015. Report on the democratic oversight of the security services. Report on the Democratic Oversight of the Security Services adopted by the Venice Commission at its 71st Plenary Session (Venice, 1-2 June 2007) and updated by the Venice Commission at its 102nd Plenary Session (Venice, 20-21 March 2015). 58 p. [online] Available at: <[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2015\)010-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2015)010-e)> .

References

- Ahentsiia Yevropeiskoho Soiuzu z pytan osnovopolozhnykh prav ta Rada Yevropy – Yevropeyskyi sud z prav liudyny, 2020. *Posibnyk z yevropeiskoho prava u sferi zakhystu personalnykh danykh* [Guide to European data protection law]. К.: К.I.S., 2020. 432 s. [online] Available at: <https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Handbook_data_protection_UKR>. (in Ukrainian)
- Andrushko A.V., 2015. «Balans interesiv»: eksplikatsiia poniattia v konteksti trudovoho prava ["Balance of interests": explication of the concept in the context of labor law]. *Universytetski naukovyi zapysky*, 1. ss. 109–119. [online] Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2015_1_11. (in Ukrainian)
- Bronitt, S., 2008. *Balancing Security and Liberty: Critical Perspectives on Terrorism Law Reform*. С. 65–83. DOI: 10.22459/FPWT.07.2008.05. [online] Available at: <https://www.researchgate.net/publication/335656955_Balancing_Security_and_Liberty_Critical_Perspectives_on_Terrorism_Law_Reform> .
- Dufeniuk, O.M., 2023. *Kontseptualna model balansu v kryminalnomu provadzhenni: instytutsiinyi, pravozastosovnyi, osobystisnyi rivni* [Conceptual model of balance in criminal proceedings: institutional, law enforcement, personal levels]. Doktor nauk. Dysertatsiia. Lvivskyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav, Ministerstvo vnutrishnikh sprav Ukrainy. 568 с. (in Ukrainian)
- European commission for democracy through law (Venice Commission), 2015. Report on the democratic oversight of the security services. Report on the Democratic Oversight of the Security Services adopted by the Venice Commission at its 71st Plenary Session (Venice, 1-2 June 2007) and updated by the Venice Commission at its 102nd Plenary Session (Venice, 20-21 March 2015). 58 p. [online] Available at: <[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2015\)010-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2015)010-e)> .
- Fasii, B., 2024. *Natsionalna bezpeka i prava liudyny: balans mizh svobodoiu ta zakhystom* [National Security and Human Rights: The Balance Between Freedom and Protection].

- Natsionalni interesy Ukrainy*, 4. ss. 112-118. DOI 10.52058/3041-1793-2024-4(4)-112-118
- Fedoriv, V., 2022. Yaki novi mozhlyvosti zivliaiutsia u dosudovoho rozsliduvannia pid chas voiennoho stanu? U ramkakh vebinaru AAU Iryna Hloviuk ta Viktor Zavtur podilylys svoimy dumkamy stosovno voiennykh onovlen u KPK [What new opportunities arise in pre-trial investigation during martial law? In the framework of the AAU webinar, Iryna Glovyuk and Viktor Zavtur shared their thoughts on military updates to the Criminal Procedure Code]. *Zakon i biznes*. 16.05.2022. [online] Availavle at: <<https://zib.com.ua/ua/151432.html>>. (in Ukrainian)
- Kasatsiinyi administratyvnyi sud Verkhovnoho Sudu, 2023. Ukhvala Verkhovnoho Sudu vid 5 sichnia 2023 roku u spravi № 991/5572/22 [Supreme Court Decision of January 5, 2023 in case No. 991/5572/22]. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen* [online] Availavle at: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/108273593>> . (in Ukrainian)
- Kvasha, O.O., 2022. Rodovyi ob'ekt zlochyniv rozdlu I Osoblyvoi chastyny Kryminalnoho kodeksu Ukrainy: derzhava & natsionalna bezpeka [Generic object of crimes of Section I of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine: state & national security]. *Pravo Ukrainy*, 11. ss. 24-36. DOI 10.33498/louu-2022-11-024 (in Ukrainian)
- Manzhula, A.A. and Sokurenko, O.A., 2024. Prava liudyny i natsionalna bezpeka yak ob'ekt pravovoho zakhystu u konteksti diialnosti Cluzhby bezpeky Ukrainy [Human rights and national security as an object of legal protection in the context of the activities of the Security Service of Ukraine]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 6. ss. 227-229. DOI 10.32782/2524-0374/2024-6/55 (in Ukrainian)
- Matsola, A.A., 2025. Kryminalno-pravova polityka Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Criminal and legal policy of Ukraine under martial law]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu, seriia PRAVO*, 91: chastyna 4. ss. 140-147. DOI 10.24144/2307-3322.2025.91.4.18 (in Ukrainian)
- Mernyk, A.M., 2023. *Obmezhenia prav liudyny v umovakh osoblyvykh pravovykh rezhymiv: zahalnoteoretychni aspekty [Restrictions on human rights under special legal regimes: general theoretical aspects]*. Doktor nauk. Dysertatsiia. Natsionalnyi yurydychnyi universytet imeni Yaroslava Mudroho. 408 c. (in Ukrainian)
- Nalyvaiko, O. and Bratishko, N., 2021 Prava liudyny yak ob'ekt natsionalnoi bezpeky Ukrainy [Human rights as an object of national security of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, 2. ss. 31–36. DOI 10.31733/2078-3566-2021-2-31-36 (in Ukrainian)
- Rohach, O.Ya., 2011. *Zlovzhyvannia pravom: teoretyko-pravove doslidzhennia: monohrafiia [Abuse of law: theoretical and legal research: monograph]*. Uzhhorod: Lira. (in Ukrainian)
- Savchyn, M.V., 2024. Chesnoty i tsinnosti u pravi ta yikh vplyv na konstytutsiiu [Virtues and values in law and their impact on the constitution]. *Pravo Ukrainy*, 1, ss. 108-128. DOI 10.33498/louu-2024-01-108 (in Ukrainian)
- Savchyn, M.V., 2025. Vysnovok v yakosti amicus curiae na zapyt suddi Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy V.V. Lemaka № 359-005-16/3375 shchodo konstytutsiinoi skarhy Serhii Hnezdilova shchodo konstytutsiinosti statti 176 (8) Kryminalnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy [Opinion as amicus curiae at the request of the judge of the Constitutional Court of Ukraine V.V. Lemak No. 359-005-16/3375 on the constitutional complaint of Serhii Hnezdilov on the constitutionality of Article 176 (8) of the Criminal Procedure Code of Ukraine]. [online] Availavle at: <https://www.academia.edu/144830186/Ac_Gnezdilov>. (in Ukrainian)
- Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro Natsionalnu stratehiiu u sferi prav liudyny, vid 24 bereznia 2021 roku № 119/2021 [Decree of the President of Ukraine On the National Strategy in the Field of Human Rights, dated March 24, 2021 No. 119/2021]. *Verkhovna Rada ukrainy*

[online] Availavle at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text>> (in Ukrainian)

Kubalskyi V.

THE PROBLEM OF BALANCING NATIONAL SECURITY AND RESPECT FOR FUNDAMENTAL RIGHTS AND FREEDOMS

The article analyses the problem of finding a fair and reasonable balance between ensuring national security and respecting fundamental human and civil rights and freedoms. It notes that any restrictions on human rights in the interests of national security must be established by law, pursue a legitimate aim and be strictly proportionate to the threat at hand.

Ensuring national security, even in the context of Russia's full-scale invasion of Ukraine, should not lead to the disregard of fundamental rights and freedoms. The state's task is to find a reasonable and proportionate balance, whereby security measures are applied with the least possible restriction of rights and freedoms, in compliance with all legal procedures and under judicial control. Special attention is paid to establishing the essence of the term «balance».

The ideological basis of legal policy in this area is the set of legal values that dominate in the state and society at a particular historical stage of development. It is quite obvious that excessive restrictions on human rights and freedoms can undermine the legitimacy and stability of the state. An important role in this situation is played by the courts, the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights, human rights organisations and other institutions, which should promote a reasonable and fair balance between ensuring national security and respecting fundamental human and civil rights and freedoms. It is important to take into account the existence of appropriate legislative guarantees against various abuses in restricting human rights and freedoms in the interests of national security. The problem of determining a reasonable and fair balance between ensuring national security and fundamental human and civil rights and freedoms requires legal certainty and constant monitoring by the judicial system and civil society. It was concluded that determining a reasonable and fair balance between ensuring national security and fundamental human and civil rights and freedoms requires more detailed legislative regulation of this issue and constant monitoring by courts and civil society institutions.

Keywords: *fundamental rights and freedoms, national security, national security interests, public interests, balance, restrictions on rights and freedoms, state, terrorism, sovereignty.*

Стаття надійшла до редколегії 02.12.2025 р.